

**ПРОБЛЕМНО-СИТУАТИВНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ
МАЙБУТНІХ ВИНОРІБІВ ІНШОМОВНОГО ПИСЕМНОГО
ДІАЛОГІЧНОГО ТА УСНОГО ПРЕЗЕНТАЦІЙНОГО МОВЛЕННЯ**

У статті проаналізовано цілі та підходи до навчання іноземної мови майбутніх виноробів, оскільки володіння іноземними мовами – необхідний і обов'язковий компонент професійної підготовки та успішної роботи сучасного фахівця будь-якого профілю. Досліджено питання формування і розвитку в студентів умінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності, забезпечення комплексного розвитку умінь і навичок аудіювання, говоріння, читання і письма та можливості ефективної комунікації у сфері професійної діяльності.

Ключові слова: винороб, професійно-орієнтоване іншомовне спілкування, комунікативна компетенція, письмове ділове листування, усний монолог-презентація.

В статье проанализированы цели и подходы к обучению иностранному языку студентов виноделов на современном этапе, т.к. владение иностранными языками – необходимый и обязательный компонент профессиональной подготовки и успешной работы современного специалиста любого профиля. Задачей является формирование и развитие у студентов умений и навыков во всех видах речевой деятельности, осуществление комплексного развития умений и навыков аудирования, говорения, чтения и письма и обеспечения возможности эффективной коммуникации в сфере профессиональной деятельности.

Ключевые слова: винодел, профессионально-ориентированное иноязычное общение, коммуникативная компетенция, письменная деловая переписка, устный монолог-презентация.

The diversity of methods and approaches of foreign language mastering in non-linguistic institutions leads to the necessity to choose the appropriate one or the optimal combination of substituted integrated methods and approaches which are the base for developing technology and models of foreign language teaching. The article analyzes the goals, approaches and component system of foreign language teaching of winemaker students at the present stage as knowledge of foreign languages is necessary and obligatory for professional training and successful work of any field modern specialist. The task is to form and develop students' skills of all kinds of speech activity and implementation of the integrated development of skills of listening, speaking, reading, writing and providing the opportunity for effective communication in the field of professional activity.

Key words: *winemaker, professionally-oriented foreign language communication, communicative competence, written business correspondence, oral monologue- presentation.*

Постановка проблеми. Зміна соціальних і економічних орієнтирів у суспільстві висунуло нові професійні вимоги до особистості фахівця. Сьогодні економіка вимагає конкурентоспроможних та мобільних фахівців, які швидко адаптуються до робочої ситуації. Культура ділового спілкування має особливе значення для професійної діяльності фахівця будь-якої галузі, оскільки вона передбачає спільну діяльність, встановлення та розвиток контактів, обмін інформацією, сприйняття і розуміння іншої людини. Отже ділове спілкування вимагає особливої майстерності, яка ґрунтується на глибокому знанні мови, її стилістичних і композиційних особливостей. Тому ділова іноземна мова за професійним спрямуванням повинна стати важливою складовою навчання англійській мові студентів немовних вузів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування вмінь професійно орієнтованого англійського спілкування майбутніх винаробів розглядається у ракурсі проблеми навчання іноземних мов студентів немовних спеціальностей, яка за останні два десятиліття все більше привертає увагу дослідників та отримала глибоке теоретичне трактування в сучасній педагогіці і методиці Т. І. Горпініч, С. В. Козак, І. Ю. Левчик, Л. І. Морська, О. П. Петрашук, О. Б. Тарнопольський та ін.

Метою статті є з'ясувати сутність професійно-спрямованих діалогічних та монологічних вмінь, обґрунтувати структуру та проаналізувати компоненти системи навчання майбутніх винаробів професійно орієнтованого іноземного спілкування, визначити критерії відбору підходів як засобу навчання іноземного писемного діалогічного та усного презентаційного мовлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо розглядати навчання іноземної мови як систему, то очевидно, що вона матиме певну структуру, до складу якої входять: цілі навчання іноземної мови; методологічні підходи і принципи в навчанні; зміст навчання; методи і засоби навчання; мовленнєва діяльність; результат навчання.

Метою системи навчання у вузі є те, що прогнозується досягти в результаті навчання. Як вважає А. Л. Бердичевський, метою підготовки майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі є не подавання їм теоретичних знань, а формування системи професійних умінь, які забезпечать успішне здійснення основних професійних функцій [3, с. 12–13]. На думку Ю. В. Єрміна, «у навчальному процесі основні професійні вміння формуються ... в процесі виконання діяльності, точніше дій різного роду, характерних для майбутньої діяльності» [7, с. 28]. Крім того, «в процесі професійно спрямованого навчання іноземної мови за рахунок виконання різних дій студентів, мовленнєві комунікативні вміння

набувають функціональних якостей професійної діяльності» [7, с. 42]. Іншими словами, необхідно навчити студента спілкуватися англійською мовою у професійній сфері, створюючи на заняттях типові ситуації професійного спілкування.

На думку А. А. Вербицького, метою навчання в нових умовах стає «плекання» особистісного потенціалу людини, виховання його здібностей до адекватної діяльності в майбутніх предметних і соціальних ситуаціях, причому успішність досягнення цієї мети залежить не тільки від того, що засвоюється (зміст навчання), але від того, як він засвоюється: індивідуально або колективно, в авторитарних або гуманістичних умовах, з опорою на увагу, сприйняття, пам'ять або на весь особистісний потенціал людини, за допомогою репродуктивних чи активних форм і методів [4, с. 24].

Таким чином, цілями навчання студентів виноробних факультетів є формування особистості фахівця в писемному діалогічному та усному монологічному спілкуванні іноземною мовою і досягнення певного рівня іншомовної професійно-комунікативної компетенції, що становить психологічно-лінгвістичні основи оптимізації навчання іноземної мови зазначених фахівців.

Наступним компонентом системи навчання майбутніх виноробів іншомовного писемного діалогічного та усного презентаційного мовлення вважаємо її методологічну основу. Отже, фундаментальні підходи, які визначатимуть алгоритм і сутність методики навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування майбутніх виноробів, вважаємо обґрунтованими такі: комунікативний, проблемно-ситуативний і системний.

Відмінною рисою комунікативного підходу до навчання іноземної мови є розуміння кінцевої мети навчання як формування умінь і навичок спілкування в усній і письмовій формах, розвиток комунікативної компетенції. Орієнтація на розвиток комунікативної компетенції вторинної мовної особистості є актуальною проблемою методики викладання іноземної мови, оскільки «володіння іноземною мовою передбачає вміння не тільки будувати пропозиції (мовна компетенція), а й уміти правильно і доречно вживати їх у актах мовлення для досягнення потрібного комунікативно-функціонального результату (комунікативна компетенція)» [6, с. 98]. Ми поділяємо позицію Т. Н. Астафурової, яка розуміє комунікативну компетенцію для фахівців-нефілологів як вміння співвідносити мовні засоби з конкретними сферами, ситуаціями, умовами і завданнями спілкування [2].

Ідеї системного підходу в дослідженні педагогічних проблем розроблялися в працях С. Архангельського, І. Блауберга, Т. Ільїна, Б. Ломова, Л. Новікової та ін., де його особливостями є вивчення об'єкта пізнання як системи, а також сприйняття системи в єдності відносин і зв'язків окремих її частин (компонентів), які зумовлюють виконання ними певних функцій. Випадання однієї частини з системи призводить до деформації особистості, процесу, явища. Саме це положення системного

підходу покладено в основу розробки методики навчання майбутніх винаробів ведення ділового листування англійською мовою та продукування монологу-презентації. Таку методику ми розглядаємо як систему, яка реалізується в спеціально розробленій моделі, в якій кожен компонент виконує важливу функцію.

Проблемно-ситуативний підхід визначаємо як орієнтир у навчанні, спрямований на побудову такої системи навчання, яка дозволила б студентам вирішувати проблемні завдання в типових професійних ситуаціях іншомовного ділового листування та монологічного спілкування винаробів. У методиці викладання іноземних мов, як і загалом, у педагогіці, прийнято розмежовувати ситуативний підхід і підхід проблемного навчання, але ми бачимо їх інтеграцію як найбільш оптимальну стратегію оптимізації навчання. Отже, в основу формування вміння ведення ділового англійського листування та продукування монологу-презентації у студентів винаробних факультетів нами покладено проблемно-ситуативний підхід.

А. А. Леонтев, С. Ф. Шатілов, Ю. І. Пасов, В. Л. Скалкін, Н. Д. Гальськова, Р. К. Міньяр-Белоручев та ін. дотримуються думки про те, що мовлення завжди протікає в умовах певної ситуації спілкування, а ситуативність є важливою ознакою діалогічного мовлення. Але поняття ситуації спілкування визначаються ними по-різному. А. А. Леонтев вважає, що ситуації спілкування утворюють «сукупність умов, мовленнєвих і некомунікативних, необхідних і достатніх для того, щоб здійснити мовленнєву дію за призначеним планом» [9, с. 155]. Н. Д. Гальськова, визначаючи мовну ситуацію, виділяє в ній наступні компоненти: 1) вік, соціальний статус, соціальні ролі, 2) місце, час, 3) почуття, емоції; 4) наміри, бажання; 5) предмет спілкування [5, с. 144]. В. Л. Скалкін вважає, що «комунікативну ситуацію, мабуть, слід розуміти як динамічну систему взаємодіючих конкретних факторів об'єктивного і суб'єктивного плану (включаючи і мову), які залучають людину в мовну комунікацію і визначають його мовленнєву поведінку в межах одного акту спілкування» [14, с. 5–6]. Він також називає чотири основні чинники, що входять до комунікативної ситуації:

- 1) обставини дійсності (обстановка), в яких здійснюється комунікація (включаючи наявність сторонніх осіб);
- 2) відносини між комунікантами;
- 3) мовленнєві спонукання;
- 4) реалізація самого акту спілкування, що створює нове положення, стимули до мовлення.

В. Л. Скалкін підкреслює, що в усному спілкуванні «комунікативна ситуація як його первинний осередок існує не ізольовано, а в рамках більш великих спільнот, або сфер, що різняться однотипністю соціально-комунікативних ролей і мовного спонукання мовців» [13, с. 7–8]. Комунікативні ситуації у професійно-трудої сфері передбачають цілий

набір тем, які диференціюються в залежності від займаної посади (сфери діяльності) комунікантів, від конкретних подій, документів. В. Л. Скалкін також зазначає, що «тематичний комплекс у цій сфері завжди буде пов'язаний з виробничою (навчальною) діяльністю». Мовлення в цій сфері є засобом досягнення некомунікативної практичної мети – організації будь-якої справи, заходу. Називаючи комунікативну ситуацію «молекулою» усного спілкування, В. Л. Скалкін тим самим підкреслює, що існує тісний зв'язок ситуації й мовлення. «Мова розвивається через ситуації, тому першочерговим завданням навчання мають бути ситуації» [13, с. 15]. На його думку, типові комунікативні ситуації є аналогом реальних ситуацій. Програма навчання, як вважає В. Л. Скалкін, повинна формуватися як послідовна серія типових комунікативних ситуацій, відібраних відповідно до принципів навчання іншомовного мовлення як комунікативної діяльності, з виховними і дидактичними вимогами [14, с. 32]. Під типовими комунікативними ситуаціями він розуміє «деяку уявну побудову або модель реального контакту, в якому реалізується мовленнєва поведінка співрозмовників у їх типових соціально-комунікативних ролях» [13, с. 6]. Таким чином, вчений ставить завдання створення системи типових комунікативних ситуацій у навчанні, які, у нашому випадку, імітують реальне професійне спілкування. Типові комунікативні ситуації стають основою при відборі та раціоналізації навчального матеріалу, а також при розвитку мовленнєвих навичок і вмінь.

Необхідно також підкреслити, що ситуація є динамічною, тобто змінюється постійно разом з мовленнєвими діями, залежно від них, а кожна репліка змінює, модифікує ситуацію. Ю. І. Пасов вважає, що «мовленнєва діяльність є нескінченним ланцюгом ситуацій» [12, с. 95] і дає таке визначення мовленнєвої ситуації: «універсальна форма функціонування процесу спілкування, що існує як інтегративна динамічна система соціально-статусних, рольових, діяльнісних і моральних взаємовідносин суб'єктів спілкування, відображена в їх свідомості і виникає на основі взаємодії ситуативних позицій комунікантів» [12, с. 57]. При цьому під ситуативною позицією мається на увазі інтеграція об'єктивних і суб'єктивних компонентів спілкування, до яких входять таких 22 компоненти: 1) вид діяльності, 2) галузь діяльності, 3) форма діяльності; 4) предмет обговорення; 5) моральні відносини; 6) соціальний статус суб'єктів спілкування; 7) мовленнєвий статус; 8) подія; 9) місце; 10) час; 11) наявність комунікантів; 12) об'єкти-знаки; 13) зовнішні дані; 14) світогляд; 15) моральні якості; 16) вольові якості; 17) інтереси; 18) почуття; 19) інтеракційна роль; 20) міжособистісна роль; 21) пресупозиція: а) когнітивна (знання партнера, предмету, форми діяльності), б) операційна (безпосередній і опосередкований досвід діяльності), в) функціональна складова (стан); 22) комунікативні завдання [12, с. 99].

З нашої точки зору, в навчанні професійно орієнтованого

іншомовного спілкування немає необхідності до комунікативної ситуації залучати велику кількість компонентів, що може утруднити спілкування. Кількість цих компонентів може бути обмежена до шести-семи і містити: предмет обговорення, соціальний статус суб'єктів спілкування, подію, місце, час, пресупозицію й комунікативні завдання.

Не можна не погодитися з Ю. І. Пасовим щодо того, що «ситуація є окремим випадком діяльності, її клітинка, форма, в якій здійснюється взаємодія комунікантів» [12, с. 94, 98], яка виникає при вирішенні будь-якого завдання. У зв'язку з цим автор приходить до важливого висновку про те, що «в навчанні спілкування необхідно «залучити» всі можливі види діяльності і розвивати мовлення разом з ними» [12, с. 94, 98]. Так Ю. І. Пасов пропонує під час навчання «обрати таку форму спільної діяльності, яка є значущою і добре відомою для студентів, у здійсненні якої у них є індивідуальний і спільний досвід». Під час навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування студенти можуть бути залучені в звичну їм навчально-пізнавальну діяльність, наприклад, працюючи над повідомленнями англійською мовою з питань основних чинників досягнення високої якості вина, які можуть бути використані для складання монологу-презентації про специфіку і якість вина, що виготовляється підприємством, яке вони репрезентують.

Р. К. Міньяр-Белоручев вважає, що мовленнєва ситуація – це не просто сукупність об'єктів дійсності, які пов'язані один з одним, але й спонукання до спілкування [10, с. 158–159]; вона виникає як спонукання до спілкування і реалізується в мовленнєвому та соціальному аспектах. Тобто, у професійно-орієнтованому іншомовному спілкуванні володіння відповідними мовними засобами (наприклад, кліше, які є характерними для ділового листування виноробів) є однією з найважливіших умов його здійснення. Другою необхідною його умовою є знання соціальних ролей кожного співрозмовника і «правил гри», від винороба потрібно також знання певних технологічних чинників та економічних факторів, що визначають ситуації успішної професійної діяльності фахівців виноробної галузі.

С. Ф. Шатілов також дає визначення ситуації: «Мовленнєву ситуацією розуміють як екстралінгвістичні обставини (місце, час, умови), часто у поєднанні з лінгвістичним контекстом, які спонукають людину реагувати мовленнєвими діями, вирішувати у цьому зв'язку відповідні комунікативні задачі» [15, с. 71].

Отже, всі автори одностайні в тому, що мовленнєва ситуація – це сукупність певних лінгвістичних та екстралінгвістичних компонентів, обставин і відносин, в яких реалізується професійне спілкування, і які містять: тип події; тему; функції; обстановку; соціальні ролі; правила і норми, що регулюють спілкування.

Розглянувши поняття ситуації, слід зупинитися на понятті ситуативності. На думку Ю. І. Пасова, ситуативність мовлення є його

особливою властивістю, яка проявляється в тому, що мовленнєві одиниці у смислового та часового параметрах завжди співвідносяться з ситуацією і створюється потенційний контекст певного діапазону [12, с. 47]. Іншими словами ситуативність – це співвіднесення висловлювання з системою взаємовідносин співрозмовників [12, с. 40]. С. Ф. Шатілов також розглядає ситуативність як одну із головних психологічних особливостей мовлення, він вказує на те, що зміст діалогічного мовлення можна зрозуміти часто беручи до уваги ту ситуацію, в якій він створюється [15, с. 70]. Р. К. Міньяр-Белоручев під ситуативністю розуміє прив'язаність вправ до ситуації [10, с. 158]. Таким чином, ситуативність в методиці розуміють досить широко: і як зв'язок мовлення з ситуацією, і як зв'язок вправ з ситуацією.

Функції ситуації можуть бути різними. Найбільш чітко функції ситуацій виділені в Ю. І. Пасова.

1. Ситуація – це спосіб формування мовленнєвих навичок, які здатні переноситися, оскільки це система «взаємовідносин співрозмовників, що відображена у їх свідомості, яка завдяки цьому здатна ситуативно та контекстуально маркувати мовленнєві одиниці та формувати мовленнєві навички, що здатні переноситися на реальні життєві ситуації».

2. Ситуація – це спосіб мотивації мовленнєвої діяльності. Потреба спілкування виникає під час введення в ситуацію нових факторів, враховуючи інтереси, бажання, прагнення, цілі, переконання, нахили, за умови зв'язку мовленнєвої ситуації із загальною діяльністю студентів. «Ситуація – це система динамічних взаємовідносин суб'єктів спілкування, яка, виникаючи на основі їх життєдіяльності і відображаючись у їхній свідомості, конкретизує будь-яку потребу і мотивує цілеспрямоване та особистісно-осмислене рішення комунікативної задачі» [12, с. 40–41].

Справді, постійне врахування мінливої сфери спілкування винороба (введення в навчання ситуацій щодо отримання медичних консультацій стосовно користі вина певного сорту, запровадження нових технологій збору врожаю винограду, зберігання вина, обговорення партнерів для дегустації вина тощо) значно підвищує інтерес студентів до вивчення англійської мови. Врахування їх знань і вмінь з інших дисциплін на заняттях з англійської мови підвищує значущість цього предмета і допомагає вирішувати проблемні ситуації англійською мовою на професійному рівні.

3. Ситуація – це умова розвитку мовленнєвого уміння.

4. Ситуація – це спосіб подачі матеріалу.

5. Ситуація – це також ефективна основа організації мовленнєвого матеріалу [12, с. 48–49].

Оскільки у навчанні ми створюємо моделі процесу навчання, які є «фактично безперервним, динамічним рядом ситуацій, які замінюють одна одну», то необхідним є моделювання ситуацій. Ю. І. Пасов пропонує орієнтуватися в організації матеріалу на справжні ситуації, для чого

необхідно:

- 1) виявити найчастотніші ситуації;
- 2) побудувати ймовірні програми мовленнєвої поведінки співрозмовників у даних ситуаціях [12, с. 50].

- 3) ситуативний підхід до організації навчання передбачає широке використання ситуацій, які виконують в навчанні різноманітні функції. В літературі можна знайти декілька класифікацій ситуацій. Одну з них запропонував В. Л. Скалкін. [13, с. 52–53, 57–59], виділивши серед навчальних мовленнєвих ситуацій: 1) доповнюючі; 2) проблемні; 3) описові; 4) рольові. С. Ф. Шатілов класифікує ситуації на: реальні, уявні, створені шляхом опису та наочності [15, с. 71]. Ю. І. Пасов, називаючи критерії класифікацій ситуацій, виділяє: 1) природні та штучні ситуації (за адекватністю процесу спілкування); 2) позамовленнєві та мов мовленнєві ситуації (за способом їх відтворення); 3) мікро- і макроситуації (за обсягом висловлювання); 4) статусні, рольові, дієві та моральні (за характером взаємовідносин співрозмовників) [12, с. 50–51, 53–57].

У словнику методичних термінів виділяють також варійовані та стандартні ситуації [1]. У першому випадку поведінка людини визначається змінними компонентами ситуації, а в другому – регламентована. У стандартних ситуаціях передбачається використання ситуативних кліше.

Згідно з проблемно-ситуативним підходом, який ми виділили в ролі методичного орієнтира під час навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування, значне місце серед запропонованих ситуацій відводимо проблемним ситуаціям. Вони створюються на основі моделювання життєвих ситуацій, які є цікавими для студентів у зв'язку з можливістю їх використання на практиці.

На важливість створення в навчанні проблемних ситуацій вказують Т. В. Кудрявцев, М. І. Махмутов, А. М. Матюшкін, Р. А. Нізамов, О. Б. Шендерук [16] та ін. Так на думку Р. А. Нізамова, «постановка завдань, створення проблемних ситуацій є необхідною умовою розвитку творчої активності студентів, оскільки будь-яка розумова діяльність є вирішенням задачі» [11, с. 30]. В умовах проблемного навчання викладач організує необхідні умови для вирішення проблем, а «в діяльності студента основним є усвідомлення проблеми і її вирішення» [11, с. 194]. Т.В. Кудрявцев виділяє чотири рівні проблемності в навчанні, рекомендуючи використовувати:

- 1) проблемний виклад педагогом;
- 2) створення проблемних ситуацій педагогом і спільне їх вирішення зі студентами;
- 3) створення проблемних ситуацій викладачем і самостійне вирішення проблеми студентами;
- 4) подача матеріалу викладачем, в якому студенти самі «вбачають» проблему і окреслюють шляхи їх вирішення [8, с. 17].

Запропоновані Т. В. Кудрявцевим рівні проблемності можуть бути використані під час створення ситуативних проблемних вправ у навчанні

професійно орієнтованого іншомовного спілкування. На нашу думку, до чотирьох видів проблемних ситуацій можна додати ще один, який представляє наступний рівень проблемності: самостійний пошук інформації студентами, що дозволяє їм на основі отриманих даних формулювати і вирішувати певну проблему. Використання мовленнєво-мисленнєвих задач різного рівня проблемності та складності сприяє розвитку механізмів мислення: орієнтації в ситуації, прийняття рішення, визначення мети, прогнозування (результатів, змісту), вибору, комбінування і створення. Крім того, організація навчального матеріалу на основі проблемних задач сприяє формуванню практичних умінь користуватися мовою як засобом спілкування.

О. Б. Шендерук та В. А. Пермінова визначають проблему як дефіцит інформації, протиріччя в способі виконання будь-якої діяльності, і яка в свою чергу є стрижнем ситуацій. Проблемні ситуації – це усвідомлене суб'єктом утруднення, шляхи подолання якого потребують пошуку нових способів дій [10].

Висновки і перспективи. Виділені підходи навчання професійного спілкування сприяють формуванню вторинної мовної особистості, що володіє основами іншомовного ділового писемного листування та продукування усного монологу-презентації, дозволили конкретизувати мету навчання іншомовного спілкування виноробів таким чином: формування мовних навичок і комунікативних умінь як засобу встановлення ефективного ділового контакту у сфері професійної іншомовної комунікації виноробів.

Відповідно, вважаємо, що використання варійованих ситуацій проблемного характеру є найбільш доцільним на варіативно-ситуативному етапі навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування. На орієнтувально-підготовчому етапі навчання ефективним є використання конструктивних вправ ситуативного характеру, а на стереотипізовано-ситуативному етапі – додаткові ситуації і умовну бесіду.

Досягнення даної мети на практиці вимагає конкретизації змісту відповідного навчання, а також моделювання процесу і його реалізацію через виконання студентами спеціально розробленої системи вправ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Словарь методических терминов / теория и практика преподавания языков / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – СПб. : «Златоуст», 1999. – 472 с.
2. Астафурова Т. Н. Лингвистические аспекты межкультурной деловой коммуникации / Т. Н. Астафурова. – Волгоград : Издательство ВолГУ, 1997. – 108 с.
3. Бердичевский А. Л. Оптимизация системы обучения иностранным языкам в педагогическом вузе: Научно-педагогическое пособие / А. Л. Бердичевский. – М. : Высшая школа, 1989. – 103 с.

4. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: Методическое пособие / А. А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.
5. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам. Пособие для учителя / Н. Д. Гальскова. – М. : Аркти, 2000. – 165 с.
6. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика: учебное пособие для студентов линг. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – 2-е изд., испр. – М. : Издательский центр «Академия», 2005. – 336 с.
7. Еремин Ю. В. Вопросы профессионально направленной подготовки учителя иностранного языка / Ю. В. Еремин. – СПб. : Образование, 1996. – 89 с.
8. Кудрявцев Т. В. Система проблемного обучения // Проблемное и программированное обучение. (Сборник статей). Под ред. Т. В. Кудрявцева, А. М. Матюшкина / Т. В. Кудрявцев. – М. : «Советская Россия», 1973. – 223 с.
9. Леонтьев А. А. Психология общения / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 365 с.
10. Миньяр-Белоручев Р. К. Методика обучения французскому языку: (Учебное пособие для студентов педагогических институтов) / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М. : Просвещение, 1990. – 223 с.
11. Низамов Р. А. Дидактические основы активизации учебной деятельности студентов / Р. А. Низамов. – Казань : Издательство Казанского университета, 1975. – 302 с.
12. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – 2-е изд. / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.
13. Скалкин В. Л. Коммуникативные упражнения на английском языке. Пособие для учителя / В. Л. Скалкин. – М. : Просвещение, 1983. – 128 с.
14. Скалкин В. Л. Обучение диалогической речи (на материале английского языка): Пособие для учителей / В. Л. Скалкин. – К. : Рад. шк., 1989. – 158 с.
15. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе: (Учебное пособие для студентов педагогических институтов по специальности № 2103 «Иностранные языки»). – 2-е изд., дораб / С. Ф. Шатилов. – М. : Просвещение, 1986. – 223 с.
16. Шендерук О. Б., Пермінова В. А. Проблемні ситуації і способи їх створення на заняттях іноземної мови. Матеріали наукової інтернет-конференції «Наука и образование без границ – 2007». <http://www.rusnauka.com>.